

Bijlage 3: Compenseren

Compenseren wordt ingezet om de participatie aan het onderwijs te maximaliseren. Om ervoor te zorgen dat door compenseren de leerkansen niet worden beperkt maar juist vergroot, is het belangrijk om doelgericht en bewust compenserende maatregelen toe te passen. Door het gebruik van compenserende maatregelen wordt er bijvoorbeeld voor gezorgd dat een traag leestempo van een leerling hem niet hindert in het meevolgen van de les. Als het echter gaat over een leesles, zou compenseren de leerkansen van de leerling beperken.

Bij jongere leerlingen zal compenseren dus niet zo vaak worden ingezet omdat de leerling nog voldoende kansen moet krijgen tot het leren lezen en spellen. Wanneer de leerling ouder wordt, zullen de lees- en spellingproblemen vaak het functioneel gebruik van lezen en schrijven in de weg staan. Naast het bepalen van de remediërende aanpak wordt er dan bepaald wanneer wel en wanneer geen compenserende maatregelen toegepast worden. Hoe beter de remediëring tot resultaten leidt en de leerling met compenserende middelen zijn tekorten weet op te vangen, hoe zelfstandiger de leerling zal functioneren en op zijn traject blijven binnen zijn onderwijsloopbaan.

Bij leerlingen in het secundair en jongvolwassenen is een functionele inzet van compenserende software als Sprint Plus of Kurzweil 3000 aangewezen, zodat de leerlingen hun spelling op een strategische manier kunnen verbeteren en betere schrijfproducten kunnen afleveren. Ook het leren gebruiken van voorleessoftware bij internetartikels en het leren vinden en gebruiken van informatie op internet maakt deel uit van een gerichte ondersteuning. Verder wordt geleerd de spellingcorrector te gebruiken en voorleessoftware met woordvoorspeller om correcte spelling te bevorderen.

Wanneer compenserende maatregelen worden ingezet, is het belangrijk om hier ook rekening mee te houden bij het evalueren (toetsen, examens, evaluatie van vooropgestelde doelen).

■ Compenserende maatregelen

Voorbeelden van compenserende maatregelen uit onderzoek¹ bij volwassenen (dyslexie/dyscalculie) die effectief werken volgens de respondenten:

- ▶ meer tijd geven voor toetsen (61,76%);
- ▶ niet sanctioneren van spelfouten (58,82%);

---

¹ Desoete A., 'Hoe goed rekenen adolescenten en volwassenen met dyslexie?' in Geudens A., et al (red.) *Jongvolwassenen met dyslexie, diagnostiek en begeleiding in wetenschap en praktijk*, Code Lessius Acco Leuven-Den Haag, 2011.

Protocol lees- en spellingproblemen en dyslexie

- ▶ examens mogen verplaatsen (55,88%);
- ▶ vragen en taken mondeling doorlopen (52,94%);
- ▶ vergroot lettertype voor cursus en examenvragen (38,23%);
- ▶ examen in een afzonderlijk lokaal (38,23%);
- ▶ niet onverwacht aan het bord moeten komen (29,41%);
- ▶ kopies krijgen van notities en agenda (29,41%);
- ▶ woordenboek/laptop mogen gebruiken met voorleessoftware (20,58%);
- ▶ extra uitleg van vakleerkracht krijgen (11,54%).

Sommige van deze compenserende maatregelen kunnen ook op school- of klasniveau worden toegepast.

■ Compenserende software

Compenserende software vraagt om een stevig implementatietraject² met voldoende computers in de klas, goede afspraken, deskundige leraren, voldoende tijd voor databeheer en het oplossen van technische problemen. Het is eveneens noodzakelijk om met het gehele team een duidelijke visie te hebben over lees- en spellingproblemen/dyslexie en hulpmiddelen, zoals compenserende software. Er moet ook voldoende kennis aanwezig zijn bij het hele team. Leraren zijn immers de aangewezen personen, zo niet de belangrijkste personen op school voor de leerling. Zij zijn degenen die de leerling moeten aanmoedigen en stimuleren. Dat zal pas gebeuren als alle leraren volledig achter het gebruik van deze middelen staan. Het belang van een directie die ondersteuning biedt in de vorm van facilitering, spreekt voor zich.

Informatie betreffende het gebruik van ondersteunende software is terug te vinden in meerdere publicaties:

- ▶ 'Dyslexiesoftware! En nu?'³, is bedoeld als inspiratiebron voor scholen, leerkrachten, begeleiders, CLB-medewerkers en ouders voor het gebruik van ICT-hulpmiddelen en dyslexiesoftware in de school- en klaspraktijk.
- ▶ De map 'De computer, mijn Surfplank'⁴ geeft alle basisinformatie om het gebruik van compenserende software voor te bereiden en uitleg over de meest gebruikte programma's Sprint en Kurzweil.
- ▶ ADIBib⁵: Eureka ADIBib stelt digitale versies van gewone, gedrukte schoolboeken (leer- en werkboeken) ter beschikking aan leerlingen met ernstige lees- en/of schrijfproblemen. Deze leerlingen kunnen het boek dan gebruiken op hun laptop of pc. Wanneer na een handelingsgericht diagnostisch traject blijkt dat een leerling nood heeft aan gedigitaliseerde

² Van der Weerden A., 'Helpt het nu echt? Gebruik van en onderzoek naar compenserende software op SBO-scholen', *Tijdschrift voor Remedial Teaching*, 17(2), 2009; Hoenderken, M., Bachman, J., Van den Berg, J., Van Houwelingen, N., Van Steenbergen, J., Van der Weerden, A. & Wiggers, A. 'Dyslexiesoftware verhoogt plezier in leren. Zelfvertrouwen en zelfstandigheid nemen toe' *Tijdschrift voor Remedial Teaching*, 20(3), 2012.

³ <http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/dyslexiesoftware-en-nu>

⁴ www.letop.be, ontwikkeld in samenwerkingsverband van Die-'s-Lektie-cus, Eureka-onderwijs, Modem en Dirk Callebaut

⁵ www.adibib.be/

Protocol lees- en spellingproblemen en dyslexie

leerboeken, kan het begeleidend CLB in samenspraak met de leerling, ouders en de school een ADIBib-attest opmaken dat toegang geeft tot de gedigitaliseerde leerboeken via <http://www.adibib.be>. Het departement onderwijs subsidieert ADIBib en de Vlaamse educatieve uitgeverijen stellen de bestanden kosteloos ter beschikking. Op dit moment telt de bibliotheek al meer dan 3000 titels. Op de pagina bestellen kan je kijken of een boek al beschikbaar is bij ADIBib. Als dat niet zo is, kan je altijd een omzetting aanvragen.

- ▶ De Vlaamse regering voorziet reeds meerdere jaren gratis ondersteunende software⁶ voor leerlingen met een beperking in de schriftelijke communicatie (waarbij leerlingen met dyslexie horen). Deze kan eenmaal per jaar bekomen worden aan de hand van een gemotiveerde aanvraag. De bedoeling is om deze software functioneel in te zetten om de leerkansen van deze leerlingen te verhogen. Dit kadert binnen de visie van een kwaliteitsvol zorgbeleid op school.
- ▶ 'Technische Maatjes bij Dyslexie'⁷. In het boek wordt op een begrijpelijke manier de noodzaak en te volgen weg voor een goede implementatie beschreven, maar wordt dit ook in beeld gebracht in de vorm van een stroomschema op de bijbehorende dvd.
- ▶ Compenserende hulpmiddelen bij ernstige lees- en spellingproblemen⁸
- ▶ Onafhankelijke vergelijking van software bij lezen, schrijven en spelling⁹.
- ▶ Eureka voorziet ook een online e-learningmodule Compenserende ICT-hulpmiddelen¹⁰
- ▶ ...

Onderzoek en ervaring met compenserende software leiden tot de volgende bevindingen. Uit recent onderzoek¹¹ blijkt dat de leesvaardigheid van een zwakke lezer niet verbetert wanneer die gebruik maakt van voorleessoftware bij het lezen van teksten. Wanneer zwakke lezers teksten lezen zonder hulp van voorleessoftware, werd vastgesteld dat hun leesvaardigheid wel toeneemt. Dit wordt als volgt verklaard: een leerling die een tekst leest met behulp van voorleessoftware zal zelf niet actief betrokken zijn in het leesproces. De leerling moet de geschreven woorden immers niet zelf decoderen. Wanneer men

---

⁶ Uitgevoerd door SNPB: bekendmaking, beoordeling van de aanvragen, verdeling van de pakketten, onderzoek naar implementatie, marktverkenning, brochure Dyslexie software! En nu?

<http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/dyslexiesoftware-en-nu>

In het verleden nam SNPB de beoordeling van de aanvragen en de verdeling van de pakketten op. Momenteel is er nog geen duidelijkheid over de procedure van toekenning in 2016.

⁷ Smeets J., & Kleijnen R., *Technische maatjes bij dyslexie: hulpmiddelen bij compenseren en dispensereren*, Masterplan Dyslexie, 2008.

⁸ Modem, http://modem.kinsbergenvzw.be/images/stories/modem/docs/compenserende_hulpmiddelen.pdf

⁹ In opdracht van: Expertisecentrum handicap + studie www.handicap-studie.nl, 2013 http://www.steunpuntdyslexie.nl/media/3373620/2014_rapport_-_vergelijking_software_-_handicap_en_studie.pdf

¹⁰ <http://www.letop.be/e-learning//hoofdpagina>

¹¹ Staels E., & Van den Broeck W., 'Orthographic Learning and the Role of Text-to-Speech Software in Dutch Disabled Readers,' *Journal of Learning Disabilities*, 48(1) 2015;

<http://www.vub.ac.be/pers/persberichten/2013/11/27/voorleessoftware-geen-wondermiddel>

Protocol lees- en spellingproblemen en dyslexie

leerlingen dus gebruik laat maken van voorleessoftware, zullen ze eigenlijk minder leeservaring opdoen dan hun medeleerlingen zonder leesproblemen. Terwijl het juist voor deze zwakke lezers uitermate belangrijk is dat zij zoveel mogelijk actief betrokken worden in het leesproces. Er wordt dan ook het advies gegeven om het gebruik van voorleessoftware zoveel mogelijk te beperken in de lagere school.

Anderzijds wordt aangegeven dat het gebruik van voorleessoftware als compenserend hulpmiddel een positief effect heeft op het begrijpen van de tekst. Bijvoorbeeld bij begrijpend lezen, lezen van vraagstukken/opdrachten bij wiskunde of aanbieden van nieuwe leerstof voor wereldoriëntatie aan de hand van een leestekst, kan de tekst sneller doorgenomen en verwerkt worden.

Het doelgericht inzetten van voorleessoftware blijkt dus aangewezen. Zo wordt geen voorleessoftware gebruikt in taalvakken wanneer het lezen zelf het doel is, maar wel in vakken zoals wereldoriëntatie of geschiedenis waarbij informatie moet worden opgenomen. Door het gebruik van voorleessoftware¹² kan het tekstbegrip van leerlingen leeftijdsadequaat ontwikkelen in verhouding tot hun algemene mogelijkheden. Hun (gebrek aan) technische leesvaardigheid heeft dan geen directe invloed op de ontwikkeling van hun leesbegrip. Begrijpende leesstrategieën zoals hypothesevorming en –toetsing en contextuele afleidingen kunnen door gebruik van voorleessoftware gestimuleerd worden. Het toelaten van hulpmiddelen zoals voorleessoftware hoeft dus geen kansen te ontnemen aan leerlingen als deze doelgericht worden ingezet. Leerlingen moeten hun leerpotentieel¹³ kunnen ontwikkelen.

Naast het inzetten op het gebruik van software, is het van belang om te blijven oefenen op lezen (de meeste lezers bereiken een plateau op gemiddeld 15-jarige leeftijd maar bij zwakke lezers kan de ontwikkeling blijven doorlopen tot 23 jaar¹⁴). Het is echter eveneens van belang om de woordenschat uit te breiden bij die leerlingen en hun leesplezier (de zin om te lezen) aan te wakkeren door ze te laten genieten van luisterboeken (waar ze vanwege hun dyslexie gratis recht op hebben). Bovendien moet het brein niet alleen gevoed worden met ‘cognitief leren’, maar ook met ‘emotionele inhoud’ (zoals het creëren van een ‘growth mindset’ waardoor leerlingen houden van inspanningen om resultaten te boeken).

Websites

www.sprintplus.be

www.sensotec.be

www.lexima.nl

---

¹² Tops W., & Boons G., *Dyslexie en moderne vreemde talen Gids voor leerkrachten, hulpverleners en ouders*, Garant, Antwerpen-Apeldoorn, 2013.

¹³ Desoete A., ‘Help er zijn 25% leerlingen met een attest op school’, *Impuls*, 45 (1), 2014.

¹⁴ Zie Theorie, Prognose